

Zavedenie ukrajinského vyučovacieho jazyka na Slovensku v roku 1952

Anna Virostková, Spoločenskovedný ústav SAV, Košice, virostkova@gmail.com

VIROSTKOVÁ, Anna. The introduction of the Ukrainian language in 1952. Individual and Society, 2013, Vol. 15, No. 3.

The article deals with the situation and with one of the problems in the Ukrainian minority educational system in Slovakia in the 50th the 20th century. It focuses mainly on the issue of language in Ukrainian national schools in northeastern Slovakia after the implementation of administrative reform in 1952. Special attention is given to the reason of reducing number of Ukrainian schools.

Ukrainians. Ukrainian language. Northeastern Slovakia. Ukrainian educational system.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu Vega č. 2/0198/10.

Spoločensko-politické pomery na začiatku päťdesiatych rokov 20. storočia v Československu boli síce pre vzdelávanie príslušníkov ukrajinskej menšiny relatívne priaznivé, ale situáciu komplikovala rozdielna jazyková orientácia obyvateľstva severovýchodného Slovenska. U väčšiny obyvateľov regiónu prevládalo rusínske (karpatoruské) čítanie. V bežnej komunikácii používali takmer výhradne miestny dialekt. Bol síce všeobecne rozšírený, ale všetky pokusy o jeho uzákonenie ako spisovného jazyka skončili neúspešne. Inteligencia zotrvala na ruskej orientácii a v oficiálnom styku preferovala ruštinu. Tretí smer, ktorý je možné definovať ako ukrajinský, bol medzi obyvateľstvom severovýchodného Slovenska najmenej rozšírený, pretože na rozdiel od Zakarpatska nemal temer žiadne tradície a literárny ukrajinský jazyk málokto prakticky ovládal. V praxi, pri písaní kníh, učebníc, ako aj vo vzdelávacom procese sa používal ruský jazyk, niekedy aj v „karpatskej“ verzii. Tento stav v ukrajinských národnostných školách, ktorý bol dôsledkom špecifickej etnogenézy a historického vývoja v regióne bolo potrebné riešiť.[1]

Od začiatku vznikali v školskej politike nejasnosti týkajúce sa zavedenia vyučovacieho jazyka a samotného názvu škôl.[2] K jednotnému riešeniu v otázke jazyka sa nedospelo a nedoriešená situácia ostala v podstate i po februári 1948, čo vyvolalo mnohé ťažkosti, ktoré komplikovali situáciu v ukrajinskom národnostnom školstve. Základným problémom bolo, že túto otázku sa rozhodli riešiť direktívne stranícke i štátne orgány, počnúc Ústredným výborom Komunistickej strany Slovenska (ďalej ÚV KSS) i Poverením školstva a končiac okresným výborom (ďalej OV) KSS a okresnými národnými výbormi (ONV) v jednotlivých okresoch. Predsedníctvo ÚV KSS rozhodlo, že definitívne vyriešenie jazykovej otázky na východnom Slovensku má byť jednou z prvých úloh Kultúrneho zväzu ukrajinských pracujúcich (ďalej KZUP) v Československej republike (ďalej ČSR). Krajský výbor (KV) KSS v Prešove 28. júna 1950 navrhol, aby od 1. septembra 1950 bol do prvého ročníka ukrajinských národných škôl zavedený vyučovací jazyk ukrajinský. Taktiež bol vyslovený súhlas s tým, aby do ukrajinských škôl druhého a tretieho stupňa bol zavedený jazyk ukrajinský ako povinný predmet.[3]

Dôvody, pre ktoré sa obyvatelia viacerých obcí stále častejšie domáhali zmeny vyučovacieho jazyka na slovenský, nesúviseli len s ukrajinizáciou. V tomto smere pôsobili aj ďalšie špecifické problémy

ukrajinských národnostných škôl, ako aj napr. nevyhovujúci stav mnohých školských budov, nedostatočná vybavenosť škôl učebnicami a učebnými pomôckami, ale najmä nedostatok kvalifikovaných učiteľov. To všetko samozrejme vyvolávalo oprávnené obavy rodičov týkajúce sa úrovne vzdelávania a následného uplatnenia ich detí. Situáciu komplikovali tiež prvé opatrenia, ktoré mali za cieľ nahradiť ruský vyučovací jazyk či dialekt používaný dovtedy v ukrajinských školách ukrajinským spisovným jazykom.^[4] Postupné zavádzanie ukrajinčiny do škôl bolo však prijímané s rozpakmi, ba až s nevôľou a počet žiadateľov o zmenu vyučovacieho jazyka na slovenský stále rástol. Požiadavky na vyučovanie detí v slovenskom jazyku čoraz častejšie nastoľovali aj jednotlivci.

K výraznejšej zmene pomerov v oblasti ukrajinského školstva nedošlo ani po IX. zjazde KSS. Naopak národnostnej otázke vo všeobecnosti sa nevenovala pozornosť a neriešenou a neujasnenou aj naďalej ostávala aj národnostná orientácia Rusínov a Ukrajincov, pričom v ukrajinských národnostných školách dominantnú úlohu mal stále jazyk ruský. Je evidentné, že školská správa, hlavne IV. referát KNV, ako aj KV KSS v Prešove nevenovali školstvu dostatočnú starostlivosť. Národnostná otázka Ukrajincov sa konkrétnejšie vyjasnila až po krajskej konferencii KSS v roku 1951.^[5]

Od 1. februára 1951 bol na ukrajinských školách druhého a tretieho stupňa zavedený jazyk ukrajinský ako ďalší vyučovací predmet v dvoch týždenných hodinách a na pedagogických gymnáziách v troch týždenných hodinách. Počínajúc 1. septembrom 1951, v prvých ročníkoch národných škôl sa vyučovalo v ukrajinskom jazyku.^[6] Aj naďalej však pretrvával na týchto školách zmätok.^[7] Na zasadnutí Predsedníctva ÚV KSS 24. mája 1951 sa V. Široký jednoznačne vyslovil v tom zmysle, že ÚV KSS ani SNR otázku jazyka nechcú riešiť mechanicky.^[8]

V školskom roku 1951/52 sa ukrajinčina začala používať i v materských školách.^[9] V júni 1952 politické byro ÚV KSS prijalo uznesenie o zavedení ukrajinského jazyka do škôl.^[10]

V praxi však dochádzalo k nejasnostiam a prejavovali sa viaceré nedostatky. Jedným z nich bol i fakt, že zmena vyučovacieho jazyka bola pochopená ako jednorazová akcia a uskutočnila sa veľmi rýchlo. Na jej zabezpečenie neboli vytvorené kvalifikačné, materiálne a organizačné predpoklady. Do úvahy sa nebral návrh ukrajinských pedagógov na postupné začleňovanie ukrajinského jazyka do učebných osnov.^[11] Tento postup vyvolal aj vlnu nespokojnosti rodičov, čo sa okrem iného prejavilo v neochote posilať deti do ukrajinských škôl a v žiadostiach o zmenu vyučovacieho jazyka. Nízke národné povedomie a s personálnymi problémami súvisiaca nízka úroveň práce škôl viedli k masovému prechodu škôl z ukrajinského vyučovacieho jazyka na slovenský.^[12] Jednoznačne sa vyslovila potreba zaviesť do všetkých škôl ukrajinský vyučovací jazyk a navždy skončiť s chaosom, ktorý existoval na ukrajinských národnostných školách. Jazyková neujasnenosť bola veľkou brzdou kultúrneho rozvoja a školstva zvlášť.^[13] Treba vziať do úvahy, že jazyková otázka bola aj v neskoršom období jedným z najzložitejších problémov, ktorý výrazne rezonoval medzi stúpenkami proukrajinskej a prorusínskej orientácie.^[14]

Na voľbu vyučovacieho jazyka pôsobili aj ďalšie faktory. Ako sme už uviedli, v prvom rade to bola nízka úroveň ukrajinského národného povedomia. Mnohí ľudia stále nechápali, prečo „z večera do rána“ sa z Rusínov, Rusnakov, Karpatorusov stali Ukrajinci. Významnú úlohu zohrala aj skutočnosť, že nielen rodičia školopovinných detí, ale v podstate skoro nikto v ich okolí neovládal spisovnú podobu ukrajinského jazyka.^[15]

Krajský výbor KSS v Prešove dostal úlohu uskutočniť do začiatku školského roku 1952/53 reukrajinizáciu škôl, v ktorých došlo k zmene vyučovacieho jazyka na slovenský a dobudovať ukrajinské školstvo v rámci kraja.^[16] Neurovnané pomery na úseku ukrajinských škôl si však už v nasledujúcom roku vynútili korigovanie týchto záverov, najmä rozhodnutia nepripustiť zmenu vyučovacieho jazyka na slovenský. Na základe toho plénum KV KSS v júli 1952 poverilo predsedu KNV L. Medveda úlohou zabezpečiť zavedenie ukrajinského vyučovacieho jazyka na školách v tridsiatich šiestich obciach Prešovského kraja, postarať sa o dostatok učiteľov na ukrajinských školách i o zlepšenie kvality vyučovania ukrajinčiny a riešiť otázku ďalšej výstavby školských budov. V tomto zmysle byro KV KSS v Prešove menovalo komisiu pre otázky kultúrneho a hospodárskeho rozvoja Ukrajincov, ktorej podliehala aj subkomisia pre návrat ukrajinského vyučovacieho jazyka. Už v roku 1952 došlo k zmene slovenského vyučovacieho jazyka na ukrajinský na 25 národných školách,^[17] na Strednej škole v Osturni (okres Spišská Stará Ves) a zriadili sa dve nové ukrajinské stredné školy v obciach Podhorod' (okres Sobrance) a Ulič (okres Snina).^[18]

Treba si uvedomiť, že zmena vyučovacieho jazyka v školách nesúvisela so zmenou národnosti, vyvolala však celý rad vážnych problémov. Strata národných črt, to nie je krátkodobá záležitosť vyplývajúca z premeny jazyka v škole, ale je vecou dlhodobého vývoja. Danú otázku bolo nutne riešiť na demokratickom základe, v súlade s vôľou obyvateľstva. V tomto smere dôležitú úlohu mala zohrať dobre vedená

kultúrno-osvetová činnosť, ale aj štátne a stranícke orgány a inštitúcie, ako aj spoločenské organizácie. [19] Prechod na ukrajinskú orientáciu si vyžadoval všestrannú – o. i. najmä dôkladnú materiálnu a personálnu prípravu. Žiaľ, jej realizácia sa uskutočnila jednostrannými administratívnymi metódami v časovo obmedzenom období, čo bolo príčinou, že obyvateľstvo tento zámer nepochopilo a jeho väčšina novú orientáciu neprijala. [20]

V dôsledku tejto politiky sa časť ukrajinského obyvateľstva začala hlásiť k slovenskej národnosti a dožadovala sa zmeny vyučovacieho jazyka z ukrajinského na slovenský. Vyučovacím jazykom zo slovenského na ukrajinský bol zmenený aj v tých obciach, kde občania boli slovenskej národnosti, ale žili v obciach spolu s ukrajinským obyvateľstvom a boli grécko-katolíckeho vierovyznania. Zavádzanie ukrajinského jazyka sa v tejto oblasti riešilo izolovane od komplexného riešenia politických a ekonomicko-sociálnych otázok obyvateľov ukrajinskej národnosti. To všetko od začiatku vyvolávalo nevôľu obyvateľstva, ktorá sa prejavovala na niektorých miestach nesúhlasom so školou s ukrajinským vyučovacím jazykom. Pre objasnenie treba dodať, že jazyk tamojšieho obyvateľstva bol nárečím, značne vzdialeným od spisovného ukrajinského jazyka. [21]

Uvedené problémy sa skomplikovali po prijatí zákona o školskej sústave a o vzdelávaní učiteľov v roku 1953. Po zavedení ukrajinského vyučovacieho jazyka mali viacerí učitelia na žiakov neadekvátne vysoké nároky, čo sa odrazilo aj v ich hodnotení. Napr. na Jedenástročnej strednej škole v Stakčíne si komisia prezrela klasifikačný zápisník istej učiteľky ukrajinského jazyka a zistila, že každý žiak mal v školskom roku 1953/54 zapísanú najmenej jednu nedostatočnú známku a niektorí aj šesť. Prirodzene takýmto spôsobom nemohol byť naplnený pôvodný zámer pri zavádzaní ukrajinského jazyka, naopak na žiakov tento predmet pôsobil frustrujúco. Komisia ďalej konštatovala, že v celom Prešovskom kraji, osobitne v niektorých obciach na severovýchodnom Slovensku bola veľmi zlá školská dochádzka. [22]

V školskom roku 1952/53 desať obcí [23] žiadalo o zmenu ukrajinského vyučovacieho jazyka na slovenský. K zmene došlo len v obci Vyšný Hrabovec v okrese Stropkov. Diskusia na plenárnom zasadnutí KV KSS v Prešove 7. septembra 1953 ukázala, že zjavný nesúhlas rodičov s ukrajinizáciou školstva nadobudol masový charakter a to aj napriek tomu, že zmena vyučovacieho jazyka bola vzhľadom na neovládanie ukrajinského jazyka zo strany učiteľov často len formálna. Na poverenie a ministerstvo školstva, ale aj na predsedníctvo vlády sa obracalo čoraz viac občanov so žiadosťami o zmenu vyučovacieho jazyka na slovenský, argumentujúc najmä tým, že ich deti sú slovenskej národnosti a ukrajínčine nerozumejú. Ďalším dôvodom uvádzaným v žiadosťach bola nižšia úroveň ukrajinských škôl a z toho vyplývajúce obavy, že deti po ukončení ukrajinskej školy, budú mať menšie možnosti uplatnenia. Vo viacerých prípadoch sa rodičia dovoľávali práva vyberať deťom školu podľa vlastného uváženia a v tejto súvislosti sa vyskytli sťažnosti na okresných a krajských funkcionárov, ktorí im spomínané právo upierali. Príslušné orgány a inštitúcie sa tieto problémy snažili zľahčovať a poukazovali na iné dôvody, pre ktoré rodičia nechceli deti posielat do ukrajinských škôl. [24]

V Prešovskom kraji v súvislosti s nepriaznivou situáciou v roku 1953, prejavil sa v niektorých školách s ukrajinským vyučovacím jazykom osobitný problém v tom, že občania z trinástich ukrajinských obcí sa začali dožadovať zmeny vyučovacieho jazyka a v niektorých obciach odmietali posielat deti do škôl s ukrajinským vyučovacím jazykom. V školskom roku 1953/54 začali dochádzať ďalšie žiadosti o zmenu vyučovacieho jazyka, a to v sedemástich obciach, napr. Valkovce, Fijaš, Štefurov, Ďurdoš, Vlača v okrese Giraltovce, Miňovce v okrese Stropkov a v Roškovciach v okrese Medzilaborce. [25] V týchto obciach Prešovského kraja dokonca rodičia na protest proti ukrajinskému vyučovaciemu jazyku pristúpili k bojkotovaniu školskej dochádzky svojich detí. Zložité problémy na úseku školstva pre rusínske a ukrajinské obyvateľstvo na Slovensku sa tak stali opäť na dlhé obdobie predmetom rokovania straníckych a školských orgánov. [26]

Vzniknutou situáciou sa 10. marca 1954 zaoberalo byro KV KSS v Prešove. [27] Po dohode s Poverením školstva bola prijatá zásada, že ak ukrajinské obyvateľstvo nebude súhlasiť s ukrajinským vyučovacím jazykom, tak bude potrebné pripustiť jeho zmenu na slovenský jazyk. Jednotlivé prípady mali byť riešené individuálne, po dohode s KNV a s KZUP. Táto zásada sa vzťahovala aj na jednotlivých občanov. V obciach, v ktorých došlo k zmene jazyka [28] sa odporúčalo školskej správe nechať v školských službách najlepších učiteľov ukrajinskej národnosti, ktorí mali vyučovať po slovensky a súčasne mali robiť medzi obyvateľstvom národno-vedomovaciu prácu. Školské odbory rád pri ONV a KNV, ako aj jednotliví funkcionári sa však báli dôsledne uplatňovať spomínané zásady v praxi. Obávali sa, že podobný postup budú požadovať aj ďalšie obce. [29]

Napriek tomu, nebolo možné sa s týmto výsledkom uspokojiť, lebo uvedený problém nebol zďaleka vyriešený a bolo evidentné, že požiadavky rodičov o zmenu jazyka budú narastať. K 1. septembru 1954

žiadali o zmenu jazyka ďalšie obce, napr. Podhorod' (Sobrance), Stakčín (Snina), Roškovce a Vyšná Radvaň (Medzilaborce), Banské (Vranov), Miňovce, Mrázovce, Vyšná Olšava, Šandal (Stropkov), Kožany, Štefurov, Fijaš a Vlača (Giraltovce).[30] V septembri 1954 o tejto otázke rokovali predstavitelia Povereníctva školstva (E. Sýkora, P. Kelco, J. Chudík - ústredný inšpektor pre ukrajinské školy v Prešove), KV KSS a KNV v Prešove, spolu so zástupcami KZUP. Výsledkom rokovania boli návrhy, na základe ktorých byro ÚV KSS 29. októbra 1954 uložilo povereníkovi školstva E. Sýkorovi „definitívne vyriešiť žiadosti občanov niektorých obcí Prešovského kraja o zmenu vyučovacieho jazyka z ukrajinského na slovenský.“ Mnohé problémy boli odstránené tým, že od roku 1954 sa požiadavkám rodičov žiakov z niektorých obcí vyhovel a povolila sa zmena vyučovacieho jazyka z ukrajinského na slovenský. Z týchto dôvodov v dňoch 19. októbra až 2. novembra 1954 bola do Prešovského kraja vyslaná osobitná komisia zložená z pracovníkov Povereníctva školstva, aparátu ÚV KSS a KV KSS, školského odboru rady KNV a príslušného ONV, ktorá bola oprávnená riešiť v jednotlivých obciach sporné otázky týkajúce sa vyučovacieho jazyka. Komisia navštívila dohromady sedemnást obcí: v okrese Giraltovce - Fijaš, Matovce, Štefurov, Matiašku, Vlaču, Kožany, v okrese Stropkov - Miňovce, Vyšnú Olšavu, Šandal, v okrese Medzilaborce - Roškovce a mesto Medzilaborce, v okrese Snina - Stakčín, v okrese Sobrance - Ruskú Bystrú, Inovec, Beňatinu, Podhorod' a v okrese Sabinov - Ďurkov, v ktorých rokovala s občanmi o dôvodoch ich žiadostí na zmenu vyučovacieho jazyka.[31]

V jednotlivých prípadoch sa postupovalo diferencovane. V obciach, kde rodičia žiadali zmenu jazyka z obavy, že deti môžu mať problémy pri ďalšom štúdiu alebo v praxi kvôli slabej znalosti štátneho jazyka, sa od 1. novembra 1954 zmenil učebný plán a tým sa rozšíril počet hodín slovenského jazyka. Tam, kde dané opatrenie občania pokladali za nedostatočné, mohli sa v slovenčine vyučovať aj niektoré ďalšie predmety. Podľa rozhodnutia komisie na desiatich školách sa ukrajinský vyučovací jazyk zmenil na slovenský s tým, že sa zaviedlo povinné vyučovanie ukrajinčiny v troch až štyroch hodinách týždenne,[32] v dvoch prípadoch na ukrajinských školách pribudli triedy so slovenským vyučovacím jazykom[33] a obyvatelia štyroch obcí[34] súhlasili s ponechaním ukrajinského vyučovacieho jazyka s tým, že dôjde k rozšíreniu vyučovania slovenčiny a vo vyšších ročníkoch sa v slovenskom jazyku budú vyučovať aj ďalšie predmety. Odmietanie ukrajinských škôl sa zdôvodňovalo najmä tým, že obce, v ktorých vznikol problém vyučovacieho jazyka, sa nachádzali v zmiešanom pásme, resp. išlo o ostrovy v slovenskom osídlení. Poukazovalo sa najmä na skutočnosť, že ich obyvateľstvo už bolo značne poslovenčené a okrem toho v predchádzajúcich pätnástich rokoch tu došlo k niekoľkonásobnej zmene (5 až 6 krát) vyučovacieho jazyka. Je pozoruhodné, že v niektorých obciach, najmä v okrese Medzilaborce, obyvatelia súhlasili s ruským vyučovacím jazykom, no zavedenie ukrajinčiny do škôl rozhodne odmietali. Veriaci občania, ktorí sa po likvidácii gréckokatolíckej cirkvi hlásili za Slovákov, odmietanie ukrajinských škôl zdôvodňovali tým, že na slovenských školách sa vyučuje náboženstvo a na ukrajinských nie, lebo rodičia nemajú záujem, aby ich deti učili pravoslávni kňazi.[35]

Ďalšou objektívnou príčinou nespokojnosti občanov ukrajinskej národnosti bola tá skutočnosť, že na ukrajinských školách bola nižšia úroveň ako na slovenských školách. Bolo to predovšetkým v dôsledku toho, že vysoké percento ukrajinských učiteľov nemalo potrebnú kvalifikáciu, neovládali ukrajinský spisovný jazyk, existoval väčší problém s učebnicami a učebnými pomôckami v porovnaní so slovenskými školami, a tým aj výchovné a vyučovacie výsledky boli slabšie. Príčinou nespokojnosti rodičov bola aj tá okolnosť, že obvody ukrajinských škôl boli medzi sebou vzdialené a ťažko prístupné autobusovou dopravou. Rodičia sa často domáhali, aby ich deti mohli postúpiť do 6. - 8. ročníka najbližšej slovenskej osemročnej školy, čo zasa pôsobilo spätne aj v tom smere, že si rodičia žiadali, aby aj národná škola bola slovenská. Na všetkých školách, na ktorých došlo k zmene vyučovacieho jazyka, sa riadne vyučovalo a dochádzka žiakov bola dobrá.[36]

Organizácia škôl s vyučovacím jazykom ukrajinským bola riešená na zasadnutí Politického byra ÚV KSČ 15. decembra 1954 a na zasadnutí byra ÚV KSS 3. decembra 1955. Politické byro ÚV KSČ na svojom zasadnutí prijalo zásadu, že „*všade, kde sa obyvateľstvo v roku 1950 prihlásilo k ukrajinskej národnosti, zriadiť školy s ukrajinským vyučovacím jazykom a v miestach s ukrajinskou menšinou, zriadiť pobočné triedy.*“[37] Ani po prijatí uznesenia a jeho realizácie sa situácia nezmenila. Počet žiadostí o zmenu vyučovacieho jazyka v školách rástol. Tak to bolo napr. v obciach Remeniny, Jakovany, Ruská Voľa, Kolonica, Ulič, ale aj v iných obciach, kde do školy nechodilo okolo štyristo detí. Krajským a okresným straníckym orgánom, ako aj orgánom štátnej správy sa nepodarilo presvedčiť rodičov, aby posielali deti do škôl s vyučovacím jazykom ukrajinským.

Mnohí občania usúdili, že ak sa nemôžu identifikovať ako Rusíni a mať svoje školy, tak potom bolo lepšie pre nich stať sa Slovákami ako Ukrajincami. Po zmene na ukrajinčinu samotní rodičia začali požadovať, aby sa v školách používala namiesto ukrajinského jazyka slovenčina. Následkom toho počet národných škôl s ukrajinským vyučovacím jazykom poklesol do roku 1955 na 245.[38]

Takto uskutočňované opatrenia sa začali negatívne prejavovať v ukrajinskom národnostnom školstve od prvých dní. Na začiatku rodičia len neisto prejavovali nesúhlas s vyučovacím jazykom ukrajinským. Zdlhavé vybavovanie a neistota vo vybavovaní sťažností konsolidácii nenapomáhali, ale naopak, vyvolávali rozhorčenie zo strany rodičov. Byro ÚV KSS vychádzajúc z uznesení ÚV KSČ o politicko-organizačnej práci medzi ukrajinským obyvateľstvom vo Východoslovenskom kraji v decembri 1955 prijalo uznesenie, ktoré sa zúžilo len na riešenie otázok školskej politiky, konkrétne bolo potrebné vyriešiť problém dochádzky detí do školy.[39]

Treba zdôrazniť, že ani rezolúcia byra ÚV KSS z decembra 1955 nepriniesla úspechy. Vyskytli sa prípady, keď stranícki funkcionári, ako aj funkcionári štátnych orgánov vystupovali za školy s ukrajinským vyučovacím jazykom a obyvateľstvo si na mnohých miestach žiadalo školy so slovenským vyučovacím jazykom. Požiadavky o zmenu vyučovacieho jazyka na školách neklesali, ale naopak, mali stúpajúci charakter. To viedlo k tomu, že kompetentné orgány sa museli týmito problémami neustále zaoberať, čím vznikol dojem, že celá ukrajinská otázka sa redukovala na školskú problematiku, presnejšie povedané, na vyučovací jazyk v školách.

Na základe uznesenia byra KV KSS v Prešove sa vykonala zmena vyučovacieho jazyka v desiatich národných školách a v jednej osemročnej strednej škole s vyučovacím jazykom ukrajinským (Štefurov, Matiaška, Vlača, Kožany, Miňovce, Šandal, Olšava, Inovec). Okrem toho pri Národnej škole s vyučovacím jazykom slovenským v Stakčine bola povolená ďalšia trieda s vyučovacím jazykom slovenským. Toto opatrenie však neriešilo situáciu v Stakčine, pretože pri zápise do prvého ročníka v školskom roku 1955/56 sa do Jedenástročnej strednej školy s ukrajinským vyučovacím jazykom v Stakčine nezapísal ani jeden žiak. Podobne ako v Stakčine, i v Medzilaborciach vznikali ťažkosti pri zápise do jedenástročnej strednej školy s vyučovacím jazykom ukrajinským.[40] Vo viacerých obciach sa dočasne pristúpilo k bojkotovaniu školskej dochádzky.[41]

Počas prieskumu vykonaného v školách (Osemročná stredná škola Remeniny a národné školy Ďurdoš, Fijaš, Miňovce) v dňoch 15. a 16. decembra 1954 ústredným inšpektorom I. Rusnákom sa zistilo, že v dôsledku zmeny vyučovacieho jazyka na slovenský žiaci pravidelne navštevujú školy.[42] Podľa údajov z odboru školstva rady KNV sa dozvedáme, že nie všetci občania ukrajinskej národnosti žiadali zmenu jazyka. Väčšina občanov vo Vyšnej Olšave v okrese Stropkov súhlasila s tým, aby sa uskutočnila zmena vyučovacieho jazyka zo slovenského späť na ukrajinský. Rodičia v tejto obci dokonca odopreli kupovať slovenské učebnice pre deti. V Banskom, v okrese Vranov nad Topľou rodičia žiadali, aby ich deti navštevovali namiesto slovenskej školy vo Vranove nad Topľou ukrajinskú školu v ich obci. V dôsledku toho bolo rozhodnuté zriadiť od 1. septembra 1955 v Banskom neúplnú strednú školu s vyučovacím jazykom ukrajinským.[43] Jedným z dôvodov zmeny vyučovacieho jazyka uvádzaného v žiadostiach bolo aj to, že napr. v obci Tichý Potok žiaci po ukončení národnej školy s ukrajinským vyučovacím jazykom museli postúpiť do strednej školy slovenskej, pretože v blízkosti neexistovala ukrajinská škola. Pri prechode do slovenskej školy žiaci zápasili s mnohými problémami, a preto rodičia radšej uprednostňovali slovenské školy, pričom niektorí, napr. z obcí Kolonica a Ulič posielali sťažnosti až na Ministerstvo školstva.[44]

Aké boli skutočné príčiny neposielania detí do škôl s vyučovacím jazykom ukrajinským? Jedným z dôvodov bola neuspokojujúca výchovno-vyučovacia úroveň škôl, čo malo za následok nízku vedomostnú úroveň žiakov. Slabší žiaci mali sťažené podmienky dostať sa na odborné a vysoké školy. Mnohí neovládali gramatiku slovenského jazyka a to im robilo ťažkosti pri ďalšom štúdiu. Žiaci ukrajinských škôl boli preťažovaní aj tým, že sa učili 3-4 jazyky (jazyk ukrajinský, slovenský, ruský a štvrtý voliteľný), zatiaľ čo v slovenských školách to boli len 2-3 jazyky. Podľa prijatých opatrení mala byť osobitná starostlivosť venovaná tým obciam, kde boli ťažkosti pri zápise do ukrajinskej školy.[45]

Odbory školstva a kultúry rád ONV v priebehu roka 1955 venovali zvýšenú starostlivosť i kultúrnym a osvetovým akciám v obciach.[46] K rozširovaniu ukrajinskej literatúry dochádzalo pomocou nástieniek, výstaviek, letákov, plagátov, vysielaním a propagovaním literatúry v miestnom rozhlase a článkov v okresných novinách. Riaditelia ľudových knižníc mali prispievať raz mesačne s článkom o práci medzi ukrajinským obyvateľstvom do okresných novín. Do osvetovej práce bola zapájaná miestna inteligencia v každej obci.[47] K zvýšeniu národného povedomia napomáhali i kurzy ukrajinského jazyka. Napr. v okrese Bardejov sa organizovali v obciach Livovská Huta, Krivá, Regetovka, Snakov, Hrabské. K osvojovaniu si ukrajinského jazyka prispievali aj učitelia organizovaním prednášok medzi občanmi.[48]

Predstavitelia štátu nedostatočne reflektovali skutočnosť, že i keď po roku 1945 dochádza k priaznivejšiemu postaveniu ukrajinskej menšiny, tak na druhej strane prebiehal asimilačný proces. Aj napriek tomu, bolo potrebné dodržiavať zásadu dobrovoľnosti pri výbere jazyka na školách.[49] Situácia sa nezmenila ani po roku 1955, kedy došlo k zmene ukrajinského vyučovacieho jazyka na slovenský v

ďalších školách.[50] Oveľa väčšie zmeny na tomto úseku nastali po roku 1960.[51]

Jedným z dôvodov, prečo rodičia nechceli posielat deti do ukrajinských škôl, bol aj ten, že ukrajinský jazyk sa nepoužíval v praktickom živote, najmä v styku s úradmi a v zamestnaní. Vyskytli sa prípady, že deti, ktoré ukončili osemročné školy ukrajinské neovládali dostatočne slovenský jazyk. Niektorí absolventi vysokých škôl argumentovali, že po absolvovaní ukrajinskej školy neovládali tak dobre slovenský jazyk ako kolegovia zo slovenských škôl.[52] Ďalšou príčinou bola i slabá úroveň učiteľov na ukrajinských školách. Viacerí učitelia nenastúpili do ukrajinských škôl, lebo išlo o zaostalé a chudobné obce, a tak pracovníci odborov školstva posielali do týchto škôl aj nekvalifikovaných učiteľov. Nízka úroveň učiteľov, ale aj nedostatočné vybavenie škôl, nevyhovujúce učebné plány, osnovy a učebnice mali v mnohých prípadoch veľký vplyv na to, že občania si žiadali slovenské školy. Prejavilo sa to napr. i v obci Bokša, atď. [53]

Na základe viacerých sťažností a žiadostí o zmenu vyučovacieho jazyka z obcí v Prešovskom kraji bol v októbri 1956 uskutočnený na školách prieskum, so zámerom zistiť príčiny nespokojnosti občanov. Pri jeho realizácii boli navštívené okresy Giraltovce, Snina, Vranov, Svidník a Stropkov. Akcent sa pritom kládol na zistenie príčin bojkotovania školskej dochádzky, keďže v týchto okresoch v tom čase nechodilo do školy vyše štyristo detí. Nedôvera k ukrajinským školám bola spôsobená aj tým, že sa dostatočne neplnili uznesenia týkajúce sa školskej otázky, ako aj kultúrno-osvetovej práce medzi obyvateľstvom. Kým v predchádzajúcich školských rokoch sa zmeny dožadovali len obce so zmiešaným obyvateľstvom, tak po roku 1957 sa vyskytli tieto požiadavky i v čisto ukrajinských obciach.[54] V roku 1957 sa uskutočnila zmena vyučovacieho jazyka v Ruskom Kručove, v Snakove a v Hrabskom.[55] K zmenám došlo aj v ďalších obciach. Napr. v obci Stakčín v okrese Snina sa v školskom roku 1958/59 do prvého ročníka ukrajinskej triedy nezapísal ani jeden žiak. Všetci nastúpili do slovenskej triedy. Najvýraznejšie sa tieto problémy prejavovali najmä v okresoch Sabinov, Giraltovce a Stropkov. Školská správa sa snažila sústrediť všetky sily na vyriešenie tejto otázky do konca októbra 1959.[56]

Byro KV KSS súhlasilo so zásadou, aby v Prešovskom kraji boli zriaďované podľa potreby dva typy škôl, t. j. školy s vyučovacím jazykom ukrajinským so zvýšením počtu hodín slovenského jazyka (napr. v Osemročnej strednej škole Ulič a v národných školách v Kolonici, Ruskej Voli a v Bokši) a školy slovenské, v ktorých by sa vyučoval jazyk ukrajinský ako povinný predmet (napr. v národných školách Jakovany, Banské, Detrik a v Osemročnej strednej škole Remeniny). Toto uznesenie bolo potrebné uskutočniť začiatkom školského roka 1957/58.[57]

Začiatkom roka 1957 sa nezačalo vyučovanie v obciach Ulič, Kolonica v okrese Snina, Remeniny v okrese Giraltovce a okrem toho požiadavka o zmenu vyučovacieho jazyka sa rozšírila aj do ďalších obcí: Hrabské, Snakov v okrese Bardejov, Ruský Kručov v okrese Giraltovce, Ruská Bystrá v okrese Sobrance, kde žiaci s výnimkou niekoľkých detí vôbec nechodili do školy. Z celkového počtu 697 žiakov týchto obcí nastúpilo do školy v školskom roku 1957/58 len 310 žiakov a 387 školopovinných detí do školy nenastúpilo. Pri vynaložení veľkého úsilia zo strany národných výborov, KZUP a vybraných učiteľov ukrajinských škôl začali žiaci chodiť do školy v Uliči, Bokši a Snakove. Rodičov školopovinných detí sa nepodarilo presvedčiť v ostatných obciach a preto v záujme zabezpečenia dochádzky detí do škôl bolo potrebné povoliť zmenu vyučovacieho jazyka z ukrajinského na slovenský v obciach napr. Ruská Bystrá (15. 11. 1957), Ruský Kručov (20. 12. 1957), Hrabské (12. 2. 1958),[58] Kolonica (12. 2. 1958).[59]

Koncom päťdesiatych rokov došlo k zmene vyučovacieho jazyka aj v obciach Kožany, Matiaška, Štefurov, Ďurdoš (Giraltovce), Beňatina, Inovec, Podhorod' (Sobrance), Ďurkov, Jakovany (Sabinov), Miňovce, Šandal, Vyšná Olšava (Stropkov), Detrik (Vranov) a v Dedačove (Humenné). Celkove prešlo na vyučovací jazyk slovenský trinásť národných škôl a jedna osemročná stredná škola. I keď týmto riešením sa situácia v ukrajinských školách upokojila, nemožno povedať, že problém bol vyriešený.[60]

V školách, kde bola povolená zmena vyučovacieho jazyka podľa uznesenia KV KSS z 29. októbra 1957, bol zavedený ako povinný predmet jazyk ukrajinský od tretieho postupného ročníka v rozsahu šesť vyučovacích hodín, s výnimkou Ruského Kručova a Hrabského, kde to občania odmietli akceptovať a vyučoval sa tam jazyk ruský. K 1. marcu 1958 bolo v Prešovskom kraji 188 ukrajinských národných škôl, 44 osemročných, päť jedenástročných a dve odborné školy. Celkove ukrajinské školy navštevovalo 18 088 žiakov. V tomto čase vo všetkých ukrajinských školách sa vyučovalo, avšak i naďalej sa ozývali z niektorých obcí hlasy o zmenu vyučovacieho jazyka. Vychádzajúc z vtedajšieho stavu v roku 1958, kedy značná časť ukrajinského obyvateľstva sa hlásila za Slovákov a dožadovala sa zmeny vyučovacieho jazyka, sa dalo usudzovať, že i naďalej budú rodičia podávať žiadosti o zmenu vyučovacieho jazyka.

Treba zdôrazniť i to, že napriek rôznym úpravám a ústupkom v učebnom pláne, ako aj v zlepšovaní

kvalifikácie učiteľov nedarilo sa dosiahnuť v ukrajinských školách takú úroveň vedomostí, ako v slovenských alebo českých školách. Študenti, ktorí študovali na odborných školách, to pocítovali v jazykovej oblasti. Absolventi ukrajinskej strednej školy, v porovnaní s absolventmi slovenských a českých škôl, ovládali o jeden jazyk potrebný na štúdium menej. Dôvodom bola skutočnosť, že v slovenských a českých školách sa vyučoval materinský jazyk, ruština a jeden z cudzích jazykov (francúzština, nemčina, angličtina). V ukrajinských školách sa vyučoval materinský jazyk, slovenský a ruský a pre ďalší svetový jazyk už nebol priestor. Znalosť ukrajinčiny nenahrádzovala potrebnú angličtinu, nemčinu alebo francúzštinu. To si rodičia uvedomovali a aj preto sa dožadovali zmeny vyučovacieho jazyka. Boli aj alternatívne návrhy, aby sa v týchto školách zrušil ruský jazyk. To by však viedlo k tomu, že by značná časť rodičov prestala posielat deti do ukrajinských národnostných škôl.

V porovnaní s predchádzajúcim školským rokom nastalo v školskom roku 1958/59 relatívne zlepšenie, v ktorom žiadalo zmenu vyučovacieho jazyka sedem obcí^[61] a v školskom roku 1959/60 to boli už len štyri obce.^[62] V niektorých obciach po zmene jazyka na slovenský rodičia žiadali, aby sa ich deti neučili ukrajinský jazyk, napr. v Snakove.^[63]

Skôr ako sa v druhej polovici päťdesiatych rokoch pripustila zmena vyučovacieho jazyka, bolo potrebné zisťovať príčiny podávania žiadostí. Na stránkach tlače sa viedli diskusie o ukrajinských školách, kde sa uvádzali viaceré dôvody znižovania počtu ukrajinských škôl. Faktorov bolo viacero - nízke ukrajinské povedomie, nedôsledná či skôr vnútená administratívna reforma zavedenia jednotného vyučovacieho jazyka v roku 1952, ako aj nižšia úroveň ukrajinských škôl v porovnaní so slovenskými školami (vyššia nekvalifikovanosť učiteľov, nedostatok školských budov, učebníc a učebných pomôcok a pod.).^[64] Ukrajinským jazykom v Československu hovorila relatívne nevelká národnostná skupina, pričom v dôsledku historického vývoja väčšina obyvateľov na severovýchodnom Slovensku si neosvojila ukrajinský spisovný jazyk a hovorila dialektom. Aj napriek tomu bol ukrajinský jazyk v roku 1952 zavedený do ukrajinských škôl bez akejkoľvek prípravy, čo vyvolávalo množstvo problémov v nasledujúcich rokoch. Domnievame sa, že samotný proces zavádzania spisovného jazyka do škôl, ktorý sa histórii stal známym pod pojmom „ukrajinizácia“ mohol byť úspešnejší a efektívnejší, ak by využil skúsenosti odborníkov ovládajúcich ukrajinský jazyk, ale aj ostatné reálie tamojšieho obyvateľstva a najmä, ak by celý proces bol zbaavený administratívnych a politických prístupov k národnej identite menšiny.

The introduction of the Ukrainian language in 1952

Since the beginning problems of the school policy had emerged. The problems regarded the implementation of the educational language to the Ukrainian national school. From the 1st of September 1952 Ukrainian language became the educational language at schools, which were meantime Russian minority schools. This happened by order of the Presidium of Central Committee of Communist Party of the 28th June 1952. Neither the teachers nor the parents of schoolchildren were professionally and psychologically prepared for this change. Changing of educational language initiated numbers of serious problems. Transition to the Ukrainian orientation required comprehensive preparation - material, personal, etc. Unfortunately the one-sided method of administration were performed in a limited time span, and this was the reason that people did not understand this purpose, and most of them did not accept the new orientation. Parents evidently disagreed with Ukrainisation of educational system. Their disagreement acquired a mass character, which was expressed in parental requests for a change in language from Ukrainian to Slovak.

---

[1] KONEČNÝ, Stanislav. Rusíni na Slovensku a ich národné vedomie v období socializmu. In: GAJDOŠ, Marián - KONEČNÝ, Stanislav (Eds.). *Etnické minority na Slovensku. (História, súčasnosť, súvislosti)*. Košice : Universum, 1997, s. 71.

[2] VANAT, Ivan - RIČALKA, Michal - ČUMA, Andrej. Do pytaň pisľavojennoho rozvytku, súčasnoho stanu ta perspektyv ukrajins´koho škilnyctva v Slovaččyny. In: *Nove žyttja*, 1992, č. 40, s. 8.

[3] Slovenský národný archív (ďalej SNA), fond (ďalej f.) Predsedníctvo Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska (ďalej ÚV KSS) 1945 - 1958, škatuľa (ďalej š.) 798, Správa o niektorých otázkach práce medzi ukrajinským obyvateľstvom.

---

[4] Konečný, Stanislav. Postavenie ukrajinskej menšiny na Slovensku v poststalinskom období. In: ŠMIGEL, Michal. et al. (Eds.). *Radikálny socializmus a komunizmus na Slovensku (1918 - 1989). Spoločnosť medzi demokraciou a totalitou*. Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela a Historický ústav SAV, 2007, s. 214.

[5] SNA, f. Predsedníctvo ÚV KSS 1945 - 1958, š. 820, Správa o ukrajinskom školstve.

[6] SNA, f. Povereníctvo školstva a kultúry (ďalej PŠK) 1945 - 1960, š. 130 a, inventárne číslo (ďalej č.) 63, Zápisnica č. 63 z riadnej schôdzky kolégia PŠVU zo dňa 20. marca 1952.

[7] SNA, f. Predsedníctvo ÚV KSS 1945 - 1958, š. 820, Správa o ukrajinskom školstve.

[8] GAJDOŠ, Marián - KONEČNÝ, Stanislav. *Postavenie Rusínov-Ukrajincov na Slovensku v rokoch 1948 - 1953*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, s. 108.

[9] V tom čase ukrajinské národnostné školstvo pozostávalo z 19 materských škôl so 70 triedami a 2383 deťmi. GAJDOŠ, M. - KONEČNÝ, S. *Postavenie Rusínov-Ukrajincov ...*, s. 108.

[10] GAJDOŠ, Marián - KONEČNÝ, Stanislav - MUŠINKA, Mikuláš. *Rusíni/Ukrajinci v zrkadle polstoročia. Niektoré aspekty ich vývoja na Slovensku po roku 1945*. Prešov - Užhorod : Universum, 1999, s. 47.

[11] Niektoré otázky postavenia maďarskej a ukrajinskej (rusínskej) národnosti v Slovenskej socialistickej republike. Stav v realizácii uznesení stranických orgánov orgánmi štátnej správy. Bratislava : Sekretariát Rady vlády SSR pre národnosti, 1972, s. 30.

[12] Správa o riešení problematiky národností žijúcich na území Slovenskej socialistickej republiky. Bratislava : Úrad vlády SSR, 1973, s. 32

[13] BAJCURA, Ivan. *Ukrajinská otázka v ČSSR*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1967, s. 154.

[14] BAČA, Juraj - VANAT, Ivan - KOVAČ, Fedor - ČUMA, Andrej - ŠTEC, Mikuláš. Do súčasnych problém našeho kultúrno-nacionalného žytta. In: *Nove žyttja*, 1992, č. 24, s. 1 - 12. Bližšie pozri Správu Rady Sojuzu Rusyniv-Ukrajincyv Slovac'koj Respubliky II-mu z'jizdu, začítana golovoju Rady SR-USR Viktorom Kovalem. In: *Nove žyttja*, 1994, č. 51 - 52, s. 1-16.

[15] BAJCURA, Ivan. *Cesta k internacionálnej jednote*. Bratislava : Pravda, 1983, s. 203.

[16] GAJDOŠ, M. - KONEČNÝ, S. *Postavenie Rusínov-Ukrajincov ...*, s. 111.

[17] Napr. v obciach Maškovce, Dedačov. Štátny archív (ďalej ŠA) Prešov, f. Krajský národný výbor (KNV) Prešov 1949 - 1960, odbor školstva a kultúry, š. 107, č. 1712, Zmena vyučovacieho jazyka zo slovenského na ukrajinský na národných školách v Maškovciach a Dedačove v okrese Humenné z 14. apríla 1953.

[18] Konečný, S. *Postavenie ukrajinskej menšiny...*, s. 530.

[19] Bajcura, I. *Ukrajinská otázka...*, s. 205.

[20] Konečný, S. *Postavenie ukrajinskej menšiny...*, s. 249.

[21] SNA, f. Povereníctvo Slovenskej národnej rady (ďalej SNR) pre školstvo a kultúru 1960 – 1968, š. 41, č. 95, Stanovisko a pripomienky Povereníctva SNR pre školstvo a kultúru k správe – Východoslovenského KNV o stave na úseku ukrajinského školstva.

[22] SNA, f. Sekretariát ÚV KSS 1953 – 1955, š. 98, Správa o práci komisie Povereníctva školstva, ktorá riešila problém vyučovacieho jazyka na niektorých školách v Prešovskom kraji, kde nechodili deti do školy.

[23] Ďačov, Ďurkov, Sabinovské Dvory v okrese Sabinov, Kobylnice, Matiaška, Vavrinec v okrese Giraltovce, Šandal a Vyšný Hrabovec v okrese Stropkov, Stakčín v okrese Snina a Podhorod' v okrese Sobrance. SNA, f. Predsedníctvo ÚV KSS 1945 – 1958, š. 876, Uznesenia zo 41. schôdze byra ÚV KSS z 29. októbra 1954. Správa o problémoch vyučovacieho jazyka na niektorých ukrajinských školách a o presune optantov v Prešovskom kraji.

[24] GAJDOŠ, Marián. Vznik a problémy ukrajinského národnostného školstva. In: *Človek a spoločnosť*, 2009, roč. 12, č. 1. Dostupné na <http://www.saske.sk/cas/1-2009/index/html>.

[25] URAM, Pavel. K niektorým otázkam vývoja ukrajinského školstva v Československu v rokoch 1945 – 1960. In: BAJCURA, Ivan (Ed.). *Zborník prác učiteľov Ústavu ML UPJŠ 5*. Košice : Ústav ML UPJŠ, 1978, s. 245; Konečný, S. *Postavenie ukrajinskej menšiny ...*, s. 250.

[26] GAJDOŠ, M. – KONEČNÝ, S. *Postavenie Rusínov-Ukrajincov ...*, s. 112.

[27] BERKA, Vladimír. Rozvoj ukrajinského školstva v rokoch 1948 – 1985. In: GAJDOŠ, Marián (Ed.). *Vývoj a postavenie ukrajinskej národnosti na Slovensku v období výstavby socializmu*. Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 1989, s. 154.

[28] Napr. v obci Valkovce v okrese Giraltovce. SNA Bratislava, f. Predsedníctvo ÚV KSS 1945 – 1958, š. 876, Uznesenia zo 41. schôdze Byra ÚV KSS z 29. októbra 1954. Správa o problémoch vyučovacieho jazyka v niektorých ukrajinských školách a o presune optantov v Prešovskom kraji.

[29] SNA, f. PŠK 1945 – 1960, š. 146 a, č. 286, Správa o súčasných problémoch škôl s vyučovacím jazykom ukrajinským. Situácia na školách s maďarským a ukrajinským vyučovacím jazykom zo 17. augusta 1955; BAJCURA, I. *Ukrajinská otázka v ČSSR...*, s. 156.

[30] SNA, f. Predsedníctvo ÚV KSS 1945 – 1958, š. 876, Uznesenia zo 41. schôdze Byra ÚV KSS z 29. októbra 1954. Správa o problémoch vyučovacieho jazyka v niektorých ukrajinských školách a o presune optantov v Prešovskom kraji.

[31] SNA, f. Sekretariát ÚV KSS 1953 – 1955, š. 98, Správa o práci komisie Povereníctva školstva, ktorá riešila problém vyučovacieho jazyka v niektorých školách v Prešovskom kraji, kde nechodili deti do školy. Kontrolná správa o práci komisie Povereníctva školstva, ktorá riešila problém vyučovacieho jazyka v školách v Prešovskom kraji z 22. decembra 1954.

[32] K zmene ukrajinského jazyka na slovenský došlo v školách v obciach Beňatina, Ďurkov, Inovec, Kožany, Matiaška, Miňovce, Podhorod', Šandal, Štefurov, Vyšná Olšava. ŠA Košice, f. Východoslovenský KNV v Košiciach, komisia pre školstvo a kultúru 1960 – 1962, š. 4, č. 25 – 31, Správa o stave škôl s vyučovacím jazykom ukrajinským z r. 1964; GAJDOŠ, M. Vznik a problémy..., dostupné na <http://www.saske.sk/cas/1-2009/index/html>.

---

[33] V obciach Vlača a Stakčín.

[34] V obciach Fijaš, Matovce, Roškovce a Ruská Bystrá. SNA Bratislava, f. Sekretariát ÚV KSS 1953 - 1955, š. 98, Správa o práci komisie Povereníctva školstva, ktorá riešila problém vyučovacieho jazyka v niektorých školách v Prešovskom kraji, kde nechodili deti do školy.

[35] SNA, f. Predsedníctvo ÚV KSS 1945 - 1958, š. 908, Zápisnica zo zasadnutia byra ÚV KSS z 3. decembra 1955 o problémoch výchovnej práci kultúrno-osvetových pracovníkov medzi ukrajinským obyvateľstvom; GAJDOŠ, M. *Vznik a problémy...*, dostupné na <http://www.saske.sk/cas/1-2009/index/html>.

[36] Výnimkou bol iba prípad v Stakčíne, kde podľa posledných správ ďalších 80 rodičov prestalo posielat svoje deti do školy ukrajinskej odôvodňujúc tým, že sa vyhovel iným, tak sa musí vyhovieť aj im. Vecou sa zaoberal OV KSS v Snine, aj KV KSS v Prešove a robili sa opatrenia, aby rodičia odvolali svoje stanovisko. SNA, f. Sekretariát ÚV KSS 1953 - 1955, š. 98, Správa o práci komisie Povereníctva školstva, ktorá riešila problém vyučovacieho jazyka v niektorých školách v Prešovskom kraji, kde nechodili deti do školy.

[37] SNA, f. Predsedníctvo ÚV KSS 1945 - 1958, š. 957, Stav v niektorých ukrajinských školách.

[38] MAGOCSI, Paul Robert. *Rusíni na Slovensku*. Prešov : Rusínska obroda, 1994, s. 171.

[39] SNA, f. Povereníctvo SNR pre školstvo a kultúru 1960 - 1968, š. 41, Správa o stave na úseku ukrajinského školstva vo Východoslovenskom kraji.

[40] SNA, f. PŠK 1945 - 1960, š. 146 a, č. 286, Správa o súčasných problémoch škôl s vyučovacím jazykom ukrajinským. Situácia v školách s maďarským a ukrajinským vyučovacím jazykom zo 17. augusta 1955.

[41] ŠA Košice, f. Východoslovenský KNV 1960 - 1969, komisia pre školstvo a kultúru, š. 4, č. 25 - 31, Zápisnica zo zasadnutia krajskej komisie 37. schôdze z 30. januára 1964. Správa o stave škôl s vyučovacím jazykom ukrajinským.

[42] ŠA Prešov, f. KNV 1949 - 1960, odbor školstva a kultúry, š. 96, č. 1530, Správa o prieskume na niektorých školách, kde bola prevedená zmena vyučovacieho jazyka z ukrajinského na slovenský.

[43] ŠA Prešov, f. KNV 1949 - 1960, odbor školstva a kultúry, š. 198, č. 2777, Vyhodnotenie plnení uznesenia byra KV KSS vyplývajúce z plánu masovopolitickej práce v obciach, kde došlo k zmene vyučovacieho jazyka.

[44] ŠA Prešov, f. KNV 1949 - 1960, odbor školstva a kultúry, š. 336, č. 4821, Správa o situácii v ukrajinských školách z hľadiska dochádzky žiakov do škôl.

[45] ŠA Levoča, pobočka (ďalej pob.) Stará Lubovňa, f. ONV I. Stará Lubovňa 1945 - 1960, odbor pre školstvo a kultúru, š. 626, č. 523, Komplexný plán masovo-politickej práce medzi ukrajinským obyvateľstvom.

[46] ŠA Prešov, f. KNV Prešov 1949 - 1960, odbor školstva a kultúry, š. 198, č. 2776, Plán politicko-organizačného zabezpečenia kultúrno-výchovnej práce v obciach, v ktorých je potrebná zvýšená starostlivosť.

[47] ŠA Prešov, f. KNV Prešov 1949 - 1960, odbor školstva a kultúry, š. 370, č. 5261, Plán práce na úseku s knihou medzi ukrajinským obyvateľstvom v Prešovskom kraji.

[48] ŠA Prešov, pob. Bardejov, Okresný národný výbor (ďalej ONV) Bardejov 1945 - 1960, š. 405, č. 1239, Správa o stave vyučovacích výsledkov v ukrajinských školách.

[49] SNA, f. Predsedníctvo ÚV KSS 1945 - 1958, š. 957, Stav v niektorých ukrajinských školách.

[50] Bližšie pozri: VIROSTKOVÁ, Anna. Ukrajinské národnostné školstvo na Slovensku v 50. rokoch 20. storočia, s. 239 - 251. In: SOPOLIGA, Miroslav (Ed.). *Ukrajinci v prihraničných oblastiach Karpát : Problémy akulturácie, asimilácie, identifikácie*. Svidník : Múzeum ukrajinskej kultúry, 2011, s. 247.

[51] BAJCURA, I. *Ukrajinská otázka v ČSSR ...*, s. 158.

[52] SNA, f. Predsedníctvo ÚV KSS 1945 - 1958, š. 950, Záznam z porady z 13. novembra 1957, ktorá sa konala u Michaličku, tajomníka ÚV KSS k školskej otázke.

[53] SNA, f. Predsedníctvo ÚV KSS 1945 - 1958, š. 908, Zápisnica zo zasadnutia byra ÚV KSS z 3. decembra 1955 o problémoch výchovnej práce kultúrno-osvetových pracovníkov medzi ukrajinským obyvateľstvom.

[54] SNA, f. Predsedníctvo ÚV KSS 1945 - 1958, š. 950, Návrh opatrení na odstránenie niektorých nedostatkov v školách s ukrajinským vyučovacím jazykom.

[55] ŠA Prešov, pob. Bardejov, f. ONV Bardejov 1961 - 1990, š. 1755, č. 2316, Situačná správa v ukrajinských školách.

[56] ŠA Prešov, f. KNV Prešov 1949 - 1960, odbor školstva a kultúry, š. 336, č. 4821, Správa o situácii v ukrajinských školách z hľadiska dochádzky žiakov do škôl.

[57] SNA, f. Predsedníctvo ÚV KSS 1945 - 1958, š. 974, Uznesenie z 10. schôdze byra ÚV KSS z 21. marca 1958. Správa o riešení niektorých národnostných problémov medzi ukrajinským obyvateľstvom v Prešovskom kraji.

[58] ŠA Prešov, pob. Bardejov, f. Školy v okrese Bardejov (1884 - 1981) - Národná škola Hrabské, š. 3, č. 104, Zmena vyučovacieho jazyka.

[59] SNA, f. Predsedníctvo ÚV KSS 1945 - 1958, š. 974, Uznesenie z 10. schôdze byra ÚV KSS z 21. marca 1958. Správa o riešení niektorých národnostných problémov medzi ukrajinským obyvateľstvom v Prešovskom kraji.

[60] SNA, f. Predsedníctvo ÚV KSS 1945 - 1958, š. 974, Uznesenie z 10. schôdze byra ÚV KSS z 21. marca 1958. Správa o riešení niektorých národnostných problémov medzi ukrajinským obyvateľstvom v Prešovskom kraji.

[61] Kolonica, Hrabské, Gerlachov, Nižný Tvarožec. ŠA Prešov, f. KNV Prešov 1949 - 1960, odbor školstva a kultúry, š. 298, č. 4250, Správa o plnení hlavných úloh na pedagogických školách za mesiace január a február 1958; ŠA Prešov, pob. Bardejov, ONV Bardejov 1961 - 1990, š. 1755, č. 2316, Situačná správa v ukrajinských školách.

---

[62] Na školách v obciach Fijaš, Mlynárovce, Tichý Potok - bol ponechaný ukrajinský jazyk ako predmet. ŠA Prešov, pob. Bardejov, f. ONV Bardejov 1945 - 1960, š. 422, Zápisnica napísaná zo zasadnutia školskej a kultúrnej komisie ONV v Bardejove zo 17. augusta 1960; ŠA Prešov, f. KNV Prešov 1949 - 1960, odbor školstva a kultúry, š. 339, č. 4899, Správa o masovopolitickej práci medzi ukrajinským obyvateľstvom v Sabinove z 23. decembra 1959.

[63] ŠA Prešov, pob. Bardejov, f. ONV Bardejov 1945 - 1960, š. 405, č. 1239, Správa o stave vyučovacích výsledkov v ukrajinských školách.

[64] KAPIŠOVSKYJ, Vasyl'. Ukrajins'ki školy ne smijuť zanyknuty. In: *Nove žyttja*, 1988, č. 25, s. 2.